

Psychiatrická klinika fakulty všeobecného lékařství KU, Praha

STÁŘÍ A DUŠEVNÍ NEMOC*)

Vl. Vondráček

Všichni jsme odsouzeni k smrti, rozsudek je znám, ale datum vykonání není známo. Jeden z nejbystřejších filosofů starověku Herakleitos řekl: „Πάντα ἔει οὐδὲν μένει.“ Vše se mění, nic nezůstává. Víme z učení dialektického materialismu, že vše co vzniká má již ve svém programu zánik. Smrt je neoddělitelná od života. Smrt je pokroková. Smrt umožňuje vývoj, neboť odstraňuje jednak vše staré, větché, aby učinila místo novému programově vývojově dokonalejšímu a jednak odstraňuje vše zruďné, co se odchýlilo z programované linie vzestupného vývoje.

Lidé se bojí zemřít snad stejně, jako nezemřít. Ochranný mechanismus zapomenout na smrt je při některých stavech anxiózních porušen, naopak u některých těžkých melancholií vzniká blud ahasverismu. Psychologickou stránkou pavor mortis se nebudeme zde zabývat. Je přirozený, zatím zcela oprávněný, neboť dosud neumíráme přirozenou smrtí, umíráme nemocí. Stále nám chybí asi 50 až 100 let do normální smrti.

Úvodem k normální smrti je stáří. Stárneme od okamžiku početí, což se jeví v zpomalování dělicích buněčných procesů.

Na stárnutí není žádná šablona. Gerontologie z operativních důvodů stanovila několik čísel: 45—60 let involuce, 60—70 ranné stáří, 70—80 vyšší stáří, nad 80 pokročilé stáří. Rozstup a inkongruence matrikálního a biologického věku byla, je a bude vždy naprosto individuální. Je úkolem gerontologie studovat podmínky prostředí, aby tento rozstup byl co největší.

Myslím, že si můžeme staré lidi rozdělit na 4 skupiny: 1. ti, u nichž se stáří prakticky vůbec nejeví, 2. lidé normálního stáří, 3. lidé velmi vyjádřených stařeckých změn, 4. staří lidé nemocní.

Všimneme-li si čtvrté skupiny z hlediska gerontologického jsou tyto možnosti. Starý člověk nemocný:

*) Předneseno jako úvodní slovo na schůzi psychiatrické sekce Čs. lék. spol. J. Ev. Purkyně 6. 11. 1963 s tématem Ateroskleróza.

1. tělesně

- a) typickou chorobou stáří, např. hypertrofie prostaty;
- b) jinou chorobou ve stáří se vyskytnuvší, např. ekzém;

2. duševně

- a) typickou chorobou stáří: např. senilní demence;
- b) jinou chorobou ve stáří se vyskytnuvší, např. periodická psychóza, neuróza;

3. tělesně i duševně: chorobou tělesnou a jinou duševní, např. diabetes a senilní demence, nebo touž chorobou působící obojí příznaky, např. arterioskleróza.

Československá gerontologie nemá dosud bohužel prozkoumán psychický profil našich starých lidí. Práce v tomto ohledu vykonané v jiných zemích nelze dobře aplikovat na naše poměry a zbývá tu hezký kus práce zejména pro naše psychology.

Je povinností psychiatrie starat se o gerontologii a gerontoiatrii, neboť velká část gerontoiatrie jak po stránce klinické, tak sociální je dána gerontopsychiatrickými případy.

Stárnutí živé hmoty je proces chemický, je programován a časován v dezoxyrbonukleové kyselině a nastane neodvratně, současně však může být vnějšími okolnostmi akcelerován. Vedle toho ovšem je zde složka funkčního opotřebování organismu daná funkcí organismu, stálým zjednáváním homeostázy a stálým bombardováním podněty prostředí. Nelze se zde zabývat teoriemi stárnutí. Teorie našeho V. Růžičky stále se těší ve svém aspektu pozornosti. Koncepce biomoriózy Maxe Bürgera je jen částečně v některých ohledech přijatelná. Jisto je, že v úrovni buněčné i v úrovni molekulární děje se stále obnova buněk i molekul úplně novým materiálem, ale přece organismus stárne a spěje nezadržitelně k svému konci jako časovaná bomba.

Zastavme se u člověka, který vstupuje do stáří, tj. o svých 60. narozeninách prožil 22 000 dnů, přes půl miliónu hodin, 32 miliónů minut a skoro 2 miliardy vteřin.

Za tu dobu k udržení vlastního těla vykoná asi 2 a půl miliardy kilogrammetrů biochemické práce a asi 4 a půl miliardy kilogrammetrů svalové práce.

Prostředně zaměstnaný dělník dopraví 1000 tun, celé dva nákladní vlaky na Mont Blanc, tj. do výše 4800 m, za tu dobu vydá 50 až 60 miliónů kalorií, které by uvedly 60 vlakových cisteren vody do varu.

Srdce vykoná asi 2 miliardy tepů a prožene cévami 200 miliónů litrů krve, čili 2000 vlakových cisteren. Jen srdce samo by dopravilo 6 a půl vagónu nákladu na Mont Blanc. Člověk dýchne asi 500 miliónkrát a nasaje $\frac{1}{4}$ miliónu m^3 vzduchu. Různí lidé různě mnoho mluví; kdyby náš člověk mluvil souvisle jen 1 hodinu denně, bylo by to za život 200 miliónů slov, kdyby se to vytisklo, bylo by to 1000 svazků po 400 stránkách.

Do 60 let vymočí asi 5 vagónových cisteren moči, produkuje 3 vagónové cisterny slin, skoro stejně žluči a více žaludeční šťávy.

Kdybychom chtěli člověka od narození do 60 let vybavit potravinami, museli bychom sestavit vlak, který by měl asi 4 vagóny brambor, 1 vagón zeleniny a ovoce, 1 vagón masa, tuků a pochutin, nějaký vagón mouky, 4 cisternové vagóny vody, asi 200 kg solí.

Je vidět, že lidský organismus je podnik s velikým obratem hmot sloužících výživě.

Jeho duševní činnost nelze číselně vyjádřit, všechny informace přijaté a dané, vše, co promyslel a vymyslel a všechny emoce, které prožil.

Někdo stárne rychleji, někdo pomaleji. My psychiatři ve své denní praxi vidíme lidi 6. decennia, kteří jsou deteriorováni a výkonně již nepoužitelní. Proto s obdivem hledíme na lidi vysokého věku, kteří stále tvoří. Stačí z našich lidí jmenovat Bohumila Němce, Švagra, ze zemřelých např. Švabinského, Kubu (1868—1957).

Ivan Petrovič Pavlov (1849—1936) v 86 letech udívuje světový kongres svoji přednáškou, Thomas Alva Edison (1847—1931) mezi 70 a 80 léty ohlásil 40 patentů, Ilja J. Rěpin (1844—1930) v 81 letech maluje slavný portrét dámy, Michelangelo (1475—1564) tedy 89letý krátce před smrtí dokončil Pietu, Tizian (1476—1576) v 95 letech maluje Korunování trním a obraz Angelika a Medor, Guiseppe Verdi (1813—1901) v 80 letech skládá operu Falstaff, Johan Wolfgang von Goethe (1749—1832) v 80 letech dokončuje druhý díl Fausta. Německý neurolog Nonne, který zemřel před několika léty 99letý do posledních let byl produktivní.

Geniální mozek brání se ateroskleróze, bojuje se střídavým vítězstvím. Michael Faraday (1791—1867) posledních 16 let života měl paměť porušenu tak, že zapomněl co objevil a znovu na tom pracoval a znovu touž věc objevil a přece i v této době učinil řadu nových objevů.

Ateroskleróza se vyskytuje ve stáří, ale není nemocí stáří, ale dovede stáří značně znepříjemnit. Všechny obory lékařství, kromě pediatrie, mají své problémy s aterosklerózou.

Mnoho se chybuje, že u starého člověka, u něhož najdeme většinou známky aterosklerózy, každý syndrom se uvádí ve spojitost s aterosklerózou a v mnoha případech zcela neopodstatněně, a zvláště, že se příliš často diagnostikuje arteriosklerotická demence. Zatím ovšem obyčejně dlouhověký člověk nakonec dostárne svůj karcinom, nebo svoji arteriosklerózu.

Prodloužení života v posledních letech je značné. Na počátku 18. století byl průměrný lidský věk 23 let, 1825 byl 30, 1880 byl 46, 1930 byl 51, 1957 u nás 67 u mužů a 72 u žen. To je ovšem statistický věk, za nějž děkujeme snížení kojenécké úmrtnosti, snížení porodní úmrtnosti, operativní a infekční úmrtnosti atd. Přes to se zdá, že 65letý má lepší predikci než před sto lety. Podaří-li se zvládnout aterosklerózu, podaří se prodloužit lidský život.

Úkolem gerontologie a gerontoiatrie je nejen prodloužit život o desítky let, ale poskytnout takový život, který stojí zato, aby byl prodloužen.

Prosím vás, i když se podaří prodloužit lidský život o desítky let, nemluvte o přestárlých, ale vždy jen o starých lidech. Přestárlý znamená člověka, který měl již dávno zemřít. Něco může být přesolené, přeslazené, tedy pokažené tím, že je příliš slané, příliš sladké, tj. že je příslušné vlastností příliš, i zákon a nařízení může být přestárlé, pro současnou dobu se nehodící, řekli bychom ovšem raději zastaralé, ale nikdy člověk, člověk není nikdy dosti dlouho na světě.

S o u h r n

Autor mluví o významu smrti v přírodě. Smrt je dosud stále předčasná, umírá se nemocí, ne věkem. Stáří je časováno, ale vnějšími podněty může být urychleno, nebo oddáleno. Autor poukazuje na různé gerontoiatrické situace. Ve stáří lze onemocnět nemocí pro stáří typickou, ale i nemocí pro stáří netypickou. U starého člověka nelze vše svádět vždy na aterosklerózu. Autor mluví o velkém metabolickém úkolu organismu, který se dožil 60 let. Uvádí příklady duševní tvořivosti zachované do vysokého věku. Odsuzuje užívání výrazu „přestárlý“ jako nehumánního.

Старость и психические болезни

Вондрачек В.

Автор говорит о значении смерти в природе. До сих пор смерть все еще бывает преждевременной и больные умирают от болезней, а не от возраста. Старость приходит в определенное время, однако в результате внешних импульсов она может прийти раньше или, наоборот, позже. Автор указывает на разные геронтопатрические ситуации. В старости можно заболеть как болезнью типичной для старости, так и болезнью нетипичной для старости. У старого человека нельзя всегда все сваливать на атеросклероз. Автор говорит о большой метаболической задаче организма, дожившего до 60-летнего возраста. Приводятся примеры умственной созидательной работы: способность к которой сохранилась до весьма пожилого возраста. Автор осуждает применение выражения «престарелый» в качестве негуманного.

Čs. Psychiat. LX, 1, 1, 1964.

Summary

Old Age and Mental Illness

Vondráček V.

The author discusses the meaning of death in nature. Dying is still premature, people die of illness, not of old age. Old age is timed but may be speeded up or delayed by external factors. Attention is drawn to various geriatric situations. Old people may suffer from illnesses which may or may not be typical for the aged. In old patients one cannot always blame arteriosclerosis. The metabolic functions of an organism that has reached the age of 60 years are discussed. Illustrations are presented of mental creativity which was preserved up to an advanced age. The author considers the term "senile" as inhuman.

Čs. Psychiat. LX, 1, 1, 1964.

Literatura

- Bělehrádek, J.: Člověk v číslech. Fr. Borový, Praha 1942. Objevy bez konce sv. 4. — Bláha, F.: Prodloužení lidského života. Orbis, Praha 1961. Malá moderní encyklopedie sv. 18. — Bürger, M.: Altern und Krankheit. 3. Aufl. Leipzig 1957. — Růžička, V.: Biologické základy eugeniky. Fr. Borový, Praha 1923.

VI. V., Praha 2, Ke Karlovu 11

CELOSTÁTNÍ OTOLARYNGOLOGICKÝ SJEZD

Celostátní otolaryngologický sjezd s mezinárodní účastí se bude konat ve dnech 5.—10. 10. v Praze a bude se zabývat otázkami foniatrie a audiologie.

Program sjezdu:

1. Vývoj hlasu, funkční hlasové poruchy.
Úvodní přednášky: E. Sedláčková, Praha; J. Kíml, Praha.
2. Etiopatogeneze kcktavosti a brebtavosti.
Úvodní přednáška: M. Seeman, Praha.
3. Patofyziologie sluchu. Rehabilitace sluchu.
Úvodní přednášky: K. Sedláček, Praha; F. Brohm, Brno.

Veškerou korespondenci zasílejte na adresu tajemníka sjezdu: Karel Vrtička, foniatrická laboratoř, Praha 2, Žitná 24.